

omnibus circumstantiis suis apprime noscat : deinde ferre debet sententiam secundum suam conscientiam et absque ullo respectu ad personas ; non despiciat pauperes, nec timeat divites aut potentes, sed judicet in æquitate, memor supremi Judicis cuncta judicia terræ aliquando reformaturi.

4° Judex nullum munus aut præmium accipere potest pro ferenda sententia, sive justa, sive injusta : non pro justa, siquidem eam debet, et acciperet sine titulo ; nec pro injusta quæ nulla ratione vendi potest : idcirco quod sic acciperetur, procul dubio restituendum esset. Unde in Codice pœnali, art. 170 et seq., omnis magistratum corruptio per dona aut promissiones gravibus plectitur pœnis, tum in corruptis, tum in corruptentibus.

Communitè tamen excipiuntur levia munuscula sponte oblata in quibus non est periculum corruptionis, quia, cessante causa prohibitionis, ipsa cessat prohibitio. Unde Clemens VIII, in Sexto, l. 1, tit. 3, cap. 14, § *Insuper*, statuit ut iudices nullum munus vel quidquid aliud accipiant « nisi forsàn esculentum, vel poculentum, mera liberalitate oblatum, quod paucis consumi possit diebus. »

De obligationibus juratorum (jurés).

Institutio juratorum ab Anglis sumpta, in gratiam accusatorum fuit creata, ut factum a duodecim viris gravibus sorte designatis, nullo affectu maligno erga accusatum plerumque sibi ignotum ductis, examinatum ac ponderatum, certius agnoscat, et securitas societatis cum juribus accusatorum tutius concilietur.

Qui in catalogo juratorum lege statuto inscripti sunt et sorte ad sessionem curiæ dictæ *d'assises* designantur, munus sibi delatum summi esse momenti sciant, cum de maximis reipublicæ et privatorum commodis sæpe sibi oppositis simul agatur, et sententia judicum ex illorum declaratione necessario ferenda sit : studeant ergo tanti ponderis officio recte fungi, nihil advertentes aut considerantes, præter rei veritatem et propriæ conscientiæ dic-

tamen : secus agentes, perjuri fierent, contra justitiam mortaliter peccarent, et onus damnum reparandi sæpe induerent.

§ II. — De accusatore.

1° Monitio fraterna, denuntiatio fraterna, denuntiatio juridica et accusatio, inter se differunt: Monitio fraterna fit ipsi delinquenti, ut monitus vel perterritus se emendet et offensis satisfaciatur; denuntiatio fraterna fit superiori ut reum corrigat; denuntiatio juridica fit magistratui, v. g., procuratori imperiali, ut reus requiratur, puniatur, ad debitam satisfactionem adducatur, sine obligatione crimen aut delictum probandi : accusatio vero importat obligationem factum allegatum probandi.

2° In his quæ ad bonos mores et ordinem publicum spectant, solus procurator imperialis propriè est accusator coram tribunalibus vel curiis appellationis, et onus allegata probandi suscipit : si iudices aut juratos convincere nequeat, reus absolvitur, et ipse non reprehenditur, nisi forte convinceretur ex mala fide egisse, corruptum fuisse, etc. Cod. pœn. art. 175 et seq.

3° Qui crimina vel delicta procuratori imperiali denuntiaverunt, citari solent ut testes, et, præstito juramento, quæcumque viderint, audierint vel aliter sciverint, ante tribunal declarare tenentur, atque si falsi deprehenderentur testes, ad gravissimas damnarentur pœnas in Cod. pœn. art. 361 et seq. statutas.

4° Olim quilibet privati lege non prohibiti (ut erant excommunicati, proditores, infames, filii erga parentes, servi erga dominos, et clerici in causa sanguinis) reum accusare poterant et quandoque tenebantur in conscientia, sed in scriptis tantum et cum onere allegatum probandi, sub pœna talionis, id est, eandem subeundi pœnam ad quam damnatus fuisset accusatus convictus. Hæc consuetudo fuit reformata.

5° Verum qui crimina vel delicta in detrimentum reipublicæ vergentia cognoscunt, et ea procuratori imperiali non denuntiant, graviter peccant, nisi legitima causa

excusentur, ut filii respectu parentum, conjux respectu comparis, servi respectu dominorum, clerici ubi agitur de sanguine, et alii qui officium denuntiatoris exercere non possunt absque gravi sui vel aliorum detrimento: excipitur casus in quo majus adhuc esset malum impediendum, v. g., proditio patriæ vel principis.

6° Attamen privati denuntiationem, quam pro bono societatis ordine, facere deberent, omittentes, contra justitiam non peccant; secus vero procurator imperialis reum non requirens nec accusans, cum debeat; item publici officiales principis, ut custodes sylvarum vel agrorum, vectigalibus præpositi, etc., quia ad damna in bonis sibi commissis impedienda aut præcavenda ex officio suo tenentur.

7° In causis civilibus pars quæ jus suum prosequitur vel satisfactionem postulat ut sibi debitam, probare tenetur quod affirmat, alioquin causa excidet et ad solvendas expensas damnabitur; hocque juri naturali maxime congruit, attento foro externo de quo hic tantum agitur.

§ III. — De testibus.

Hic non loquimur de qualitatibus et numero testium, de modo eos citandi et interrogandi, de valore testimoniorum, etc.; hæc enim ad forum externum pertinent.

1° Qui in judicium non fuit appellatus, non tenetur ex justitia ad testificandum se offerre, ut omnes fatentur; sed quandoque tenetur ex charitate, v. g., si testimonio suo innocentem facile liberare possit, gravem injustitiam impedire, damni reparationem procurare, etc.

2° Testis legitime citatus tenetur sub peccato mortali coram justitia se sistere, juramentum art. 75 Codicis de *instructione criminali* præscriptum emittere, videlicet totam veritatem et nihil præter veritatem dicendi, deinde interrogationibus simpliciter juxta suam conscientiam respondere. Si falsum scienter dicat, est perjurus, justitiæ violator, ad reparationem damni obligatus, et gravissimis pœnis art. 361 et seq. Cod. pœnalis statutis plec-

tendus. Si autem fugiat ne citetur, aut citatus non compareat, aut comparens non respondeat, aut veritatem sibi notam taceat, graviter peccat contra charitatem, et, juxta multos, contra justitiam, aliis tamen multis negantibus, ut in *Tractatu de Restitutione* dicemus.

3° Jure naturali a ferendo testimonio eximuntur 1° qui rem sciunt sub secreto confessionis vel sub secreto naturali, ut medicus, advocatus, theologus, etc., et respondere possunt se nescire, subintelligendo, ad revelandum, ut *supra diximus*; 2° qui rem accepit a viris non fide dignis, quia testimonium suum nullius esset roboris: *ita communiter theologi*: rectius tamen agere nobis videretur si rem simpliciter narraret ut eam novit; 3° qui scit alterum mortaliter non peccasse, judex enim censetur interrogare de delicto graviter culpabili; 4° qui ex testificatione sua, grave sibi vel suis damnum prævidet adventurum, nisi avertendum sit damnum publicum, vel proximi longe gravius; 5° pater, filius, conjux, fratres et sorores alique consanguinei et affines in primo et secundo gradu, ut generaliter docent theologi. Quidam volunt exceptionem admittendam esse usque ad quartum gradum: silent leges nostræ circa has exceptiones; quoad famulos et domesticos, tenet P. *Antoine* sequendam esse praxim in foro contentioso receptam, et citatos atque interrogatos respondere teneri; 6° infantes, pueri, amentes et ii omnes qui plenum rationis usum non habent, quia testimonii alicujus ponderis sunt incapaces. In Codice *instructionis crim.*, art. 79, statuitur infantes utriusque sexus annos quindecim nondum natos, audiri posse per declarationis formam, absque juramenti præstatione.

4° Testis in supradictis casibus aliisque similibus judici interroganti respondere non tenetur; subterfugere, tergiversari potest et etiam dicere, si a responsione abstinere nequeat, se nescire, scilicet ad dicendum.

5° Qui falsum malitiose deposuit, tenetur ex justitia falsum testimonium revocare cum pari suo damno, etiam cum periculo vitæ, si accusatus, vi testimonii falsi, ad

mortem fuerit damnatus. Qui vero ex ignorantia invincibili, inadvertentia aut oblivione inculpabili falsum declaravit, tenetur quidem id quod dixit retractare et damnum eo modo quo potest impedire, non vero illatum reparare, nec grave detrimentum ad tollendam causam inculpabiliter positam subire, cum non peccaverit. Si autem venialiter peccavisset, teneretur et testimonium reformare et damnum ex parte peccato veniali correspondenti reparare, secundum dicta in Tractatu *de Restitutione*.

6° Qui falsos adhibent testes, procul dubio contra justitiam peccant, et damnum, si quod inde sequatur, reparare primario tenentur; item qui falsa conficiunt instrumenta aut vera adulterant, sicque injustam obtinent sententiam. Res patet.

Qui scripturam, chirographum, apocham, supponit aut adulterat, etiam ad supplendos actus perditos et ad jus certum prosequendum, vel hujusmodi actibus falsis aut falsificatis utitur in judicio, mortaliter peccat, quia legem positivam id sub gravissimis pœnis prohibentem, Cod. pœn. art. 145 et seq., transgreditur, iudices in re gravi decipit et bonam fidem in societate prorsus necessariam, quantum in se est, subvertit. Non tamen ad restitutionem tenetur, modo nihil ultra jus suum certum obtinuerit, et injustum damnum non intulerit. Secus teneretur, ut evidens est.

§ IV. — De reo.

1° Reus, sic dictus a re quæ petitur vel super qua convenitur, sive sit convictus, sive non, non tenetur ultro se accusare, nec scripturas aliave instrumenta contra se subministrare; imo potest ea occultare vel destruere, sicut potest se abscondere, fugere et sui apprehensionem vitare, quia sic agendo tantummodo se defendit per media licita.

2° Apprehensus et incarceratus adhuc fugere potest, sive ante, sive post sententiam mortis, treremium, exsilii vel carceris perpetui, nisi forte bonum publicum contra-

rium postularet, quia repugnat aliquem, bono publico id non exigente, gravem teneri subire pœnam afflictivam quam vitare potest. *Ita communiter doctores*. Imo probabilius fugere posset, etiamsi custos carceris grave damnum inde passurus esset, nisi promisisset se mansurum esse, quia jure suo utitur, et in damnum alterius positive non influit, sed tantum occasionaliter. Sic *Lessius, Busenbaum, Lacroix, Ferraris*, etc., qui concedunt etiam illum artibus decipere posse custodem, modo non mentiatur; carcerem efringere, licet alii captivi per effractionem simul elabantur; nec probabiliter damnum ex effractione proveniens reparare teneri, quia cum finis sit licitus, ex suppositione, media quæ per se mala non sunt debent pariter esse licita. *S. Ligorius* idem sentit, excepto casu quo ipse carcer, non in momentaneam custodiam, sed in pœnam fuisset per sententiam assignatus.

Plures tamen, inter quos *Navarrus, Sylvester, Cajetanus, S. Ligorius*, negant reum, cui carcer etiam perpetuus per sententiam fuit assignatus in pœnam tuta conscientia fugere posse, quia datur ipsi obligatio in pœna justa sistendi, nisi forte ei non subministrantur necessaria ad sustentationem, vel carcer sit nimis tristis, « quia videtur supra vires humanas aliquem obligari ad » se non liberandum, cum possit sine vi et resistentia, » a pœna valde dura, » inquit *S. Ligorius*, l. 4, n. 280. Nos vero in utroque casu reum e carcere fugientem, absque vi et alterius injuria, damnare nollemus, præcise ob rationem a *S. Ligorio* allegatam, quæ in priori sicut et in posteriori applicanda nobis videtur.

3° Qui non sunt ministri justitiæ reum adjuvare possunt ut fugiat, non solum consilio et exhortationibus, sed instrumentis, puta, funibus, lima, vestibus ad habitus mutationem, etc., quia finem alicui licitum suadere atque media licita ad eum consequendum proponere licet. Non tamen eum in effractione carceris adjuvare liceret, alioquin omnis securitas carcerum tolleretur. *Est communis sententia*.

Merito excipiuntur justitiæ ministri, qui contra suum

officium agerent. Excipiendus est pariter confessarius, qui licentia carcerem introeundi abuteretur, si reos ad fugiendum quocumque modo adjuvaret.

4° Reus non legitime interrogatus crimen suum fateri non tenetur, sed verbis ambiguis aut aliqua restrictione mentali in bono sensu intellecta utendo, iudicem eludere potest, modo stricte non mentiat; quia iudex non habet jus confessionem ejus obtinendi, nisi juridice procedat. Unde si iudex non sit legitimus, si potestas ejus sit dubia, si a seipso et absque pravia accusatione saltem virtuali interroget, si non præcesserit semiplena probatio, aut infamia, et manifesta non exstent criminis indicia, reus non tenetur respondere, quia non legitime interrogatur, et prius exigere potest ut status causæ cum probationibus, iudiciis, testibus, sibi manifestetur. *Sic omnes theologi.*

5° Si reus juridice quidem interrogetur, sed ex falsa delicti præsumptione, v. g., an tali nocte exierit cum ense, negare potest, delicto non admissio, subintelligendo se ad delictum non exiisse, aut delictum non commisisse, quia si iudex veritatem sciret, eum damnare non posset: non ergo proprie decipitur. Ita *Busenbaum, La Croix, Ferraris, S. Ligorius, etc.*, contra plures alios qui hic vident restrictionem stricte mentalem.

6° Reus juridice interrogatus de crimine aut delicto a se verè commisso, veritatem simpliciter confiteri tenetur sub mortali, si nulla sit spes evadendi, juxta omnes, et etiamsi alias esset spes evadendi, juxta communem sententiam; quia iudex habet jus veritatem a reo petendi: repugnat autem reum simul habere jus eam negandi.

Probabile tamen videtur *Lessio, Busenbaum, La Croix, S. Ligorius, etc.*, eum ad talem confessionem non obligari ubi aliqua spes evadendi affulget, et de gravi pœna agitur; durior enim esset lex qua aliquis teneretur sub peccato seipsum ad gravissimam pœnam damnare, crimen suum confitendo, nisi bonum publicum id exigeret. Imo, in præsentis rerum statu apud nos vigenti, ex quo rei ad juramentum non adstringuntur, nec interrogantur ut ex

confessionibus judicentur, bene vero ut in contradictionem injiciantur et iudices vel jurati convictionem obtineant; qui mentitur mortaliter peccare non videtur; non enim peccat contra juramentum, sicut olim, cum non juret; nec contra obligationem veritatem fatendi, siquidem id ab ipso non exigitur nec postulatur.

Cæterum omnes fatentur confessarium relinquere posse et debere in bona fide reum crimen suum in eo casu negantem, si spes eum ad revelationem adducendi non affulgeat; tunc enim monitio obsesset et prodesse non posset.

Item reus qui crimen suum injuste negavit, ad illius manifestationem non est addicendus post latam sententiam, quia finito judicio finitur obligatio, inquit cum *Layman* et aliis pluribus, *Busenbaum, La Croix* et *S. Ligorius*; et si, non obstante sua negatione, ad supplicium damnetur, confessarius probabiliter exigere non potest ut publice vel private se retractet. *Ferraris, v^o Reus, n. 30.*

Advertendum tamen quod, si ex negatione delicti injustum sequeretur damnum erga alterum, reparandum esset.

7° Reus qui metu tormentorum falsum sibi imposuit crimen quo plectendus est morte, mortaliter peccat, secundum *P. Antoine*, quia directe et positive in injustam sui occisionem influit; venialiter tantum peccaret, nempe mendacio, juxta multos alios, quia nemo tenetur cum tantis tormentis propriam tueri vitam. Verum hæc questio pure speculativa facta est apud nos, ex quo interrogatio per tormenta feliciter abolita est sicut et juramentum ab accusatis emittendum omnem dicendi veritatem. *Bened. XIII* jam statuerat, in concilio Romano, juramentum per reos criminaliter inquisitos præstandum, tollendum et submovendum esse, sic præludens dispositioni in legibus nostris sapienter adoptata.

8° Si reus habuerit complices qui remanserint occulti, et aliis iudiciis vel testimoniis convinci non possint, eos manifestare non debet nec potest, nisi bonum publicum

vel justitia erga tertium contrarium postularet. *Sic communiter theologi, et ratio patet.* Secus, non magis pro illis quam pro seipso veritatem celare posset.

9° Accusatus, etiam prorsus innocens et alias mortem injustam passurus, falsum crimen testibus sibi adversis imponere non potest ad elidendam eorum calumniam, quia non sunt facienda mala ut eveniant bona. Unde Innocentius XI hanc damnavit propositionem: « Probabile est non peccare mortaliter qui imponit alteri falsum crimen ut suam justitiam et honorem defendat. » Crimina vero realiter existentia, sed occulta, revelare posset, ad infirmandum eorum testimonium injustum. Hæc decisio probabiliter extendi potest ad accusatum non innocentem, sed cujus crimen est occultum; tunc enim jus habet ad suum honorem: illum ergo contra accusatorem aut testem ad probandum insufficientem etiam occulta crimina ejus revelando defendere potest, quia in eo casu accusans aut testis reputatur in jure calumniator. Ita *S. Ligorius*, cum pluribus, l. 4, n. 285.

10° Pœna autem capitis damnato non illicitum est, ut diutius vivat, appellationem interponere vel ad gratias recurrere, etiamsi sententia ipsi videretur justa. A fortiori si sententia ipsi appareret injusta aut extra formas legales lata, scilicet, non servatis regulis lege statutis, aut si dubia esset, quia in tali incertitudine licitum est judicio superioris tribunalis se committere. Sic *Busenbaum*, *La Croix*, *S. Ligorius*, l. 4, n. 285, etc.

§ V. — De avvocato.

1° Non omnes indiscriminatim officium advocati exercere possunt; quidam enim lege civili prohibentur; nempe ii omnes qui in elencho advocatorum non fuerint inscripti; et alii qui legibus ecclesiasticis arcentur, scilicet monachi, clerici in sacris Ordinibus constituti, et etiam simplices clerici beneficium ecclesiasticum possidentes, ut expresse habetur in *Decret.* l. 4, tit. 37, cap. 1 et 2, et omnes docent theologi, notanter *Bened. XIV*, de Synodo

diœces., l. 43, cap. 10, n. 42. Excipitur nisi propriam causam vel ecclesiæ suæ fuerint secuti, aut pro miserabilibus personis quæ propria negotia gerere non possunt, gratis causam agant, vel in causa criminali defensionem innocentis suscipiant.

2° In materia criminali, procurator imperialis reum dubium accusare non potest, et accusationem inceptam derelinquere tenetur; nam in dubio iudices pœnam decernere non possunt: ergo nec minister publicus eam prosequi debet, alioquin iudices ad iniquam sententiam impelleret.

3° In materia civili, nec dictus procurator nec alius advocatus causam certo injustam sustinere queunt, et si eam defendendo, injustam obtineant sententiam, onus damnum reparandi, defectu eorum in quorum gratiam cedit sententia, incurrunt, ut patet.

4° In dubio partem etiam minus probabilem suscipere possunt defendendam, modo judicent eam esse vere probabilem, quia sperare possunt fore ut veritas elucescat et iudices eam judicaturi sint probabilior.

5° Advocatus a cliente interrogatus tenetur causam examinare cum diligentia rei gravitati proportionata, fidelitatem ei servare, causæ justitiam vel injustitiam aperire, probabilitatem eam obtinendi vel perdendi cum simplicitate indicare, alioquin sumptus ad quos eum impulisset resarcire teneretur.

6° Abstineret debet a fraudibus, falsis probationibus, conviciis aliisque mediis injustis contra partem adversam; nam tunc injuriam ei faceret eamque reparare deberet.

7° Si causam in bona fide susceperit saltem ut probabilem, et in decursu processus advertat eam esse certo injustam, clienti suadere debet ut desistat, si possit; sin autem, litigare potest ut honorem suum non lædat, sed ita ut iudicibus fucum non faciat: nemo quippe talem illius agendi rationem merito redarguere potest.

8° In causa vero criminali advocatus defendere potest accusatum cujus crimina certo cognoscit, quia sicut reus pœnam quam meruit tuta conscientia declinare potest,

sic et advocato licitum est quærere media impediendi ne convincatur, modo nec mendacio nec aliis fraudibus utatur.

9° Advocatus tenetur ex justitia competentem scientiam habere, causam cum debita diligentia prosequi, ad eam defendendam convenienter se præparare, media eam defendendi parti adversæ non revelare, eam in dilationes clienti damnosas non protrahere, etc. Unde contra justitiam graviter peccat qui non peritus aut non satis idoneus, v. g., qui facultate loquendi modo ad persuadendum idoneo non est præditus, nihilominus officium advocati suscipit, aut susceptum negligit vel male adimplet.

10° Nihil accipere potest ultra justum pretium, sellicet taxatum ubi existit, et si non existat taxatum judicio prudentium determinatum, habita ratione negotii, peritiæ advocati, laboris quem impendit et consuetudinis receptæ: quod tale pretium excedit, est injustum, nec permittitur advocato pacisci cum cliente de aliquota rei parte si vincat, ne fraudibus detur locus. Sic cum *Busenbaum, La Croix, S. Ligorius, P. Antoine, Ferraris*, etc.

In extrema vel gravi necessitate pauperum, tenetur advocatus ex charitate et sub peccato mortali gratis eis patrocinari, sicut medicus et chirurgus opem eisdem ægrotantibus ferre debent. *Ita omnes.*

CAPUT PRIMUM.

DE FESTORUM SANCTIFICATIONE.

FINIS TRACTATUS DE DECALOGO.

Hic breviter dicemus 1° de potestate instituendi festa, 2° de eorum objecto, 3° de præcipuorum Ecclesiæ festorum numero et institutione, et 4° de ritu ea celebrandi.

ARTICULUS PRIMUS.

DE POTESTATE INSTITUENDI FESTA.

1° Nullus catholicus dubitare potest quin sit in Ecclesia

DE PRÆCEPTIS ECCLESIAE.

Ex probatis in Tractatibus *de vera Ecclesia* et *de Legibus*, constat Ecclesiam accepisse a Christo potestatem condendi præcepta sub peccato mortali obligantia; constat insuper, ex variis juris canonici partibus, multas hujusmodi leges seu præcepta existere tum respectu fidelium, tum respectu clericorum, tum respectu omnium simul.

Præcepta Ecclesiæ generalia clericos et fideles simul obligantia reducuntur ad sex, quæ habent pro objecto festorum sanctificationem, auditionem Missæ diebus dominicis, confessionem annualem, communionem paschalem, jejunium Quatuor Temporum, Vigiliarum et Quadragesimæ, ac tandem abstinentiam a carnibus diebus veneris et sabbati.

Sufficienter egimus de auditione Missæ ubi de tertio Decalogi præcepto disseruimus, de confessione annuali et communionem paschali in specialibus *de Pœnitentia* et *Eucharistia* Tractatibus. Restat igitur ut in triplici capite agamus 1° de festorum sanctificatione, 2° de jejunio ecclesiastico, et 3° de abstinentia a carnibus.

CAPUT PRIMUM.

DE FESTORUM SANCTIFICATIONE.

Hic breviter dicemus 1° de potestate instituendi festa, 2° de eorum objecto, 3° de præcipuorum Ecclesiæ festorum numero et institutione, et 4° de ritu ea celebrandi.

ARTICULUS PRIMUS.

DE POTESTATE INSTITUENDI FESTA.

1° Nullus catholicus dubitare potest quin sit in Ecclesia